

JSSN 0136—7064

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1987 ★ ИЮНЬ ★ 6 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

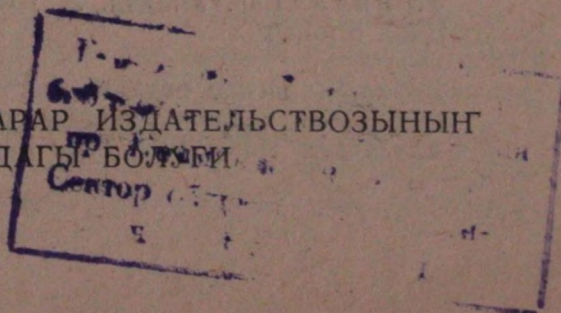
**КПСС-тин Горно-Алтайский обкомнын
пропаганда ла агитация бөлүги**

1987 j.

июнь

6 №

АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГҮ

БАЖАЛЫКТАР

Одорлорды чике тузаланар	3
Ун берер совет система — демократия жүрүмде	9
Европада жаан бурылтанын өйи	16
Жаңы некетелердин кемине	23
Социализмнин најылык ороондорында	28

СОДЕРЖАНИЕ

Рациональное использование летних пастбищ	3
Советская избирательная система — демократия в дей- ствии	9
Время больших перемен в Европе	16
На уровень современных требований	23
В странах социализма	28

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 23.06.87. АН № 11661. Формат 60X84 1/16.
Усл. п. л. 1,86. Уч.-изд. л. 1,78. Тираж 350 экз. Заказ 2214.
Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательст-
ва, 659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-
Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

ОДОРЛОРДЫ ЧИКЕ ТУЗАЛАНАР

Туулу Алтайдын озочыл колхозторынын ла совхозторынын мал өскүрөөчилери өткөн кышта кичеенип иштенеле, уйлардын сүдин астатпадылар, малдын кўчи жабызабады, бозулардан, кураандардан ла уулактардан көп өлүм болбоды. Майма районнын хозяйстволоры кыштын жети айынын (октябрь — апрель) туркунына кажы ла уйдан орто тооло 1160 килограммнан сүт саадылар. Кан-Оозы райондо сүтти, онын алдындагы кышка көрө, 20 процентке көптөтөн.

Ол ок өйдө Чой, Ондой ло Көксуу-Оозы райондордо көп фермаларда уйлардын сүди көптөбөди, кезиктеринде карын астады. Ненин учун дезе, кышкыда озор саап турган уйларды кичееп азырабадылар, азырал једикпестү ле чындыйы коомой болгон.

Эмди јай келди. Малды семиртетен, сүтти көптөдөтөн эн јарамыкту бу өйдө кичеemelди тыгыдып, продуктивностты бийиктедери, продукцияны көптөдөри јанынан једикпести јоголтор керек. Бистин областта јылына саап алып турган бастыра сүттин 70 проценти јайгыда малды одорлодып турган өйгө келижип јат. Май айдын экинчи јарымынан ала малды одорлодор өй башталат. Бу өйдөн ала одорлорды билгир тузаланганын, кажы ла уй конок туркунына 12—16 килограммнан сүт берер аргалу.

Мында төс учурлузы — баштапкы ла күннен ала јайгыда мал одорлодор ишти чике төзөп алатаны. Одорлорды болиштиреле, элип-селип тузаланар керек. Јай туркунына одорды уч-төрт катап солып турганы јакшы. Ол тушта мал улай ла ток өлөн отоп турар.

Јайгы өйдөги сүт — текши саап алып турганын јангыс ла көптөдөр эмес, ол ого үзеери көк өлөнгө, јажыл јалбрактарга тойынган уйлардын сүреен койу ла амтанду сүди.

Бу өйдө одорлорды билгир тузаланганыла коштой сүтти көптөдөргө лө чындыйын бийиктедерге болуп, бир кезек төзөмөл лө зоотехнический иштер бүдүрер керек. Ол тоодо — уйларды саайтан площадкалар, сааган сүтти соодотон јазалдар эдери, сааган сүтти заводко јетирерин, иштеп турган

улусты ончо јанынан јеткилдеерин төзөөри ле өскөзи де. Көп үйр уйлар ыраактагы турлуларга, темдектезе, Себи-Бажына, Сүрүшменге, Төгөрүкке, өскө дө јерлерге барар. Анда иштейтен улуска аңылу ајару керек. Олор аш-курсакту, эптү кийимдү, иштенерге ле амыранарга керектү немелерле јеткилделген болор учурлу. Јайгы турлуларга көп јаш-өскүрим барарын ундыбай, олордын керексигенин толо јеткилдеер керек. Партгруппалар, комсомолдын организациялары јартамал-политический ишти бийик кеминде төзөп, иште мөрөйлөжип маргыжарын баштаары керектү. Иштеп турган кижии јанынан кичеенгенинен иштин једимдери камаанду болор.

Бүгүн одордогы малды сугарары, тусла јеткилдегени јаан тузалу. Сүттин чыңдыйына ајару керек. Туулу Алтайда бастыра колхозтор ло совхозтор сүтти баштапкы сортло табыштырар аргалу. Майма районнын хозяйстволоры заводко табыштырган сүттин 97 проценти баштапкы сортло барып јат.

Уйдын сүди тилинде дежет. Онызы чын. Көп керектер бүгүн уй кабырып турган улустын, олор кичеенип иштеп турганынан камаанду. Андый улус бистин областьта көп табылар. Бойынын ижин сүүп, јакшы билип алала, албаданып иштеп тургандардын тоозында Кан-Оозы райондо Экинурда XXII партсъездтин адыла адалган колхозто Мантишев Артурды ла Моможокон Вячеславты, Ондой райондо Карл Маркстын адыла адалган колхозто эки карындаш Павел ле Михаил Усовторды адаарга јараар, А. Садашев, И. Черемнов ло бистин областьтын өскө дө көп озочылдары одус јылдан ажыра уйларды азырап ла кабырып келдилер. Олордын ижинин ченемелин, эп-сүмезин бастыра јерлерде тузаланганы областьта сүтти көптөдөрине тын јөмөлтө эдер.

Уйларды кабырып, одорлодып, өйлү өйинде сугарып, амырадый, симментал укту уйлар болгоны, тунде кабырып турганы тузалу болор. Конок туркунына 15—18 килограмм сүт берип турган уйга, ас ла алза, 50—60 килограмм өлөн отоп јири керек. Ого үзеери бир эмештен концентрат азырал јидиргени база јакшы. Уйды саайтан станокко андый азырал уруп салза, уйлар оны јириге болуп, саайтан өйдө једип келер.

Туулу Алтайдын совхозторынын ла колхозторынын фермаларынын ишчилери он экинчи бешјылдыктын экинчи јылында кажы ла уйдан 2050 килограммнан сүт саап алар болуп молјонгондор. Ол орто тооло алганы. Јабыс јерлерде турган хозяйстволор јылына кажы ла уйга 20—22 центнер

азырал-единица јидирип, үч мун килограммнан ажыра сүт саап жадылар.

Пландалганын ла молјонгонын бүдүрерге эрчимдү иштер керек. Көп сүт саап алатан јайгы өйдө зооветспециалисттердин алдында каруулу задачалар туруп јат. Олордын кичеенип эдетен кереги — науканын бастыра некелтелери аайынча иштин технологиязын чике тургузып алары, уйларды кичеери, саайтан ээжилерди буспай бүдүрип турганын шиндеери, сүттин чындыйы јакшы болорын кичеери.

Јайгы өйдө кичеенип бүдүретен иш — малга ток азыралды артыкташтыра белетеери

Бистин областта мындый учуралдар бар. Көрөр болзон, колхоз эмезе совхоз, ферма өлөңди ле силосты көп белетеп алган болор. Јайгыда өлөң эдип турган өйдө олор — озочылдар. Је кышкыда чагаан айдан өдүп ле јүреле, шак ла олордо өлөң божой берген болуп турар. Эдип белетеп алган өлөң көп, је чыгымдалып турганы зоотехнический нормалардан чик-јок артык. Азырал эдерине чыгымдар көп болгон. Азыралды мал јийле, тойынбаган, продукция көптөбөгөн. Онын шылтагы — азыралдын малга ток болор чындыйы јабыс болгонында.

Быјыл јайгыда ла күскиде Туулу Алтайдын хозяйстволоры кату ла јулукту азыралды бастыразы 192 мун тонн азырал-единица белетеер учурлу. Бу јаан иш. Оны јенүлү бүдүрерге бастыра бар аргаларды табып тузаланары керектү. Ол аргалардын бирүзи — өлөңди эрте чабала, кыска өйдин туркунына јууп, обоолоп алатаны. Оны ончо улус јакшы билер. Је бисте ненин де учун өлөң ижин сүреен орой баштайла, белетелген азыралдын чындыйын үреп жадылар. Өлөң ижи 2—3 ай өдөт. Анда да кезик кобыларда, арка јерлерде, агаш аразында јаландардын өлөңи чабылбай артат.

Қажы ла јаланнын өлөңин 10—12, көп лө алза, 15 күннин туркунына чабар керек. Баргаа чечектеп баштаган ла тужында чабып алган өлөң малга тын ток болорын химический шинжү өткүргени ажыра јарталат. Ол өйдө чабала, јуунадып алган өлөң көк бойы артар, мал оны сүреен тамзыктап јиир. Чечектейле, үрени түжүп, кадып баштаган өлөңдө белок ло каротин астаар.

Малга ток азыралга көк өлөң эдип аларга турган болзо, оны оройтытпай чабар керек. Өткүре эрте, өлөң бышкалакта чабарга база јарабас. Оны билип турары керектү. Бойынын

өйинде, је тапту эрте чапкан јерде катап өскөн јажан өлөң-ди сентябрь ай кире де база катап чабала, јуунадып алар арга бар. Ол азыралды үзеери көптөдөр. Анчада ла көп жыл өзөр өлөң үрендеген кырада баштапкы катап чабып, јуунадала, ол јерди минеральный удобрениеле јарандыра азырап ийгежин, экинчи алган түжүм бийик болор.

Бу јуукта КПСС-тин Төс Комитединде мал өскүрер ишти ороондо кезем јарандырап сурак аайынча јаан јуун болгон. Анда кезик республикаларда, крайларда ла областьтарда мал өскүрерин мынан ары там јарандыраы, общественный малды, анайда ок улустын бойындагы малын азыралла јеткилдеери јанынан өдүп турган төзөмөл лө политический иш керегинде партийный, советский органдардын ла агропромышленный комитеттердин башкараачы ишчилеринин отчетторын уккан. Ол керегинде газеттерде јарлалды. Јуунда көп колхозтор ло совхозтор малга азыралды көптөдөргө болуп, азырал эдер культураларды үрендеген кыраларды элбедип, је ол кыралардан бийик түжүм албай турганы, јерлик өлөңнин түжүмин бийиктедерине ајару јок болгоны темдектелген. Азырал эдетен аш культуралардын түжүми ле чыңдыйы база јабыс болуп турат.

Эмди малга азырал белетеери јанынан хозяйстволордын, агропромышленный комитеттердин башкараачыларына ла специалисттерине некелте тыгып јат. Мынан ары мал өскүрерине ле малдын продуктивнозын бийиктедерине јаныс ла көп тонн өлөң, силос, сенаж, аш керек эмес, малдын ич-карынында јакшы быжар ток азырал керектү болуп јат.

Кажы ла совхоз ло колхоз малга ток азыралды артыкташтыра белетеер задача тургузылды. Партиянын Төс Комитеди малга азырал белетееринде механизацияны тыгыдырына, азыралды чеберлеп корыырына јаан ајару эткен.

Туулу Алтайда өлөң ижи кидим башталып јат. Је ончо хозяйстволор бу каруулу ишке, јакшы белетенип алды деп айдар арга јок. Өлөң јуунадатан машиналарды алалы. Май айдын учына јетире тракторло өлөң чабатан машиналардын көп нургуны белен эмес болды. Өлөң јуур тырмууштар, пресстейтен агрегаттар, силостойтон јазалдар база андый ок айалгада болуп калган. Ондой, Кан-Оозы, Көксуу-Оозы райондордо јаскы кыра ижи өдүп туру деп шылтактанып, малга азырал белетеер техникага кижинин колы тийбеди. Онон, јаскы кыра ижи божогон соңында өлөң эдер техниканы бачымдап јазаган. Иш анаар-мынаар өдүп турды, онон улам јазалдын чыңдыйы коомой.

Быжыл јас оройтыган, май айда соок кўндер турала, өлөн өзөри тыг тутаган. Је онон јылу кўндер болордо, өлөн түрген өзө берди. Эмди аланзышты, јайканышты туура таштайла, өлөн ижин түрген көндүктирери керектү. Бастыра бар техника, машиналар, јазалдар иште болзын. Өлөн өткүретен чоком графикле иштеер, коллективтин подряды ла иштеечи бригадалар ла звенолор төзөөр.

Оныла коштой белетелген азыралды корулап чеберлейтен таскактар, сарайлар јазаар. Кол чалгылар, кол тырмууштар, айрууштар јеткил, өлөн јуур ла бугул тартар аттар, омордын јепсели чындый болор учурлу.

Јурт јерде ишке чыдаар бастыра улусты, пенсионерлерди, каникулдардагы студенттерди ле үренчиктерди малга азырал белетеер ишке тартып алар керек. Јайдын јакшынак кўндеринде малга азырал белетеер иште туружатаны баспай текши норма болор учурлу. Өлөнгин чабып албаган бир де адыс јер артпазын.

Малга азырал белетееринде турушкан улусты моральный ла материальный јилбиркедетенин учына јетире шүүп алар, бийик једимдерлү бригадаларды ла звенолорды, јакшы иштеген улусты мактап ла сыйлап турар. Шалырт ла коомой иштеп тургандарды критикалаар, каруузына тургузар.

РАПО-лордын советтери ле специалисттер өлөнгди бойынын өйинде чабала, јуунадып турганын бойынын шинжүзинде тудар учурлу. Өлөн, сенаж, силос, өлөнгин кулурын ла өскө дө азыралды белетеер технологияны бузарга јарабас. Технологияны бузала, азыралдын чындыйын үрегени учун каруузына тургузар.

Азырал белетеер технологияны кыйа баспай бүдүретен белетелген арга — бригаданын подрядыла иштегени. Оны Шебалин райондо Барагаштагы совхозтын Шыргайтыдагы фермазында Б. Чалчиковтын мехзвенозынын, Кош-Агаш райондо «Путь к коммунизму» колхозтын азырал белетеечилеринин, Кан-Оозы райондо «Путь Ильича» колхозто, Ыныргы, Шебалин, Јабаган совхозтордо өлөн ижинде бригаданын подрядыла иштеп турган коллективтердин ченемели керелеп туру.

Малга азырал белетеер иш арбынду болоры звенолордын ла бригадалардын ижин чике төзөгөнинен, иштеп турган улусты јеткилдегенинен камаанду. Кош-Агаш районнын колхозторында өлөн ижинде улусты одуларда текши азырайтаны јакшы төзөлгөн. Көп нургуны ишчилер айлына јанбай, одуларда конгылайт. Кандый бир күч керекке балдарга,

айлындагы эки-жангыс малга (жангандар эртенги күнде эртелеп једип баргылайт. Андый улусты колхоз машинала таратат.

Јерде конгон улус ойди калас өткүрбей, сары таннан ала карачкы түнге јетире иштенип јадылар. Өлөң ижинде јаландагы оду ологго экинчи айлы боло берет. Одуларда јарта-мал-политический ишти элбеде өткүрер арга јеткил.

Мал өскүрери — мергендү иш. Мында бастыра ишти тен эрчимдү өткүрери керектү. Нени де тутадарга јарабас. Малга азырал белетеер ишти азийгы јанжыгу аайынча центнерлерле, тонналарла кемјийтени база јастыра. Малдын азыралы эрте белетеген өлөң-кулурдан, эрте чабып обоолоп алган көк өлөңнөң ала күскиде белетеген силоско, аш культураларга, азырал корнеплодторго јетире бийик чындыйлу ла ток болор учурлу.

Бу өдүп јаткан бешјылдыкта малдан алган продукцияны көптөдөр лө государственного табыштыратан пландар ла социалистический молјулар азырал белетеер иштерди ончозын јангырта төзөөрин, өлөң эдеринде, сенаж ла силос белетееринде јаны эп-сүме, јаны технология тузаланарын керексип туру.

УН БЕРЕР СОВЕТ СИСТЕМА — ДЕМОКРАТИЯ ЈУРУМДЕ

Бистин ороондо Советтерге выборлор баштапкы катап Улу Октябрьский социалистический революциядан озо Россияда буржуазно-демократический революция тужында өткөн. 1917 жылда май айда крестьян депутаттардын Советтеринин 1-кы Бастыроссийский съездине, ол ок жылда июнь айда ишмекчи ле солдат депутаттардын Советтеринин 1-кы Бастыроссийский съездине выборлор өткөн.

Октябрь айдагы социалистический революциянын кийининде Совет Государствонун бастыра органдарына өдүп турган выборлордо ишкүчиле жаткандардын элбек калыгы туружа берген. Жаңыс ла улусты кулданып, күчин жиген улус ла каан жаңын жөмөөчилер выборлордо туружар, үн берер праволоры жок болды.

Владимир Ильич Ленин албаты-жоннын элбек калыгын государствонун керектерин башкараарына тартып аларына жаан учур берип туратан. Башчынын шүүлтези аайынча орооннын баштапкы Конституциясына — 1918 жылдагы Конституцияга избирательный право (улустын үн беретен правозы) керегинде бажалык кожулган. Онон бу право 1924 ле 1936 жылдардагы Конституцияларда онон ары элбедилген.

Совет жаннын жербойындагы бастыра органдарына ла СССР-дин Верховный Советине выборлор өткүретен баштапкы ээжилер 1950 жылда жөптөлгөн. Ого жетире выборлор өткүретенни жанынан инструкциялар болуп туратан. Выборлор өткүретен иштер керегинде баштапкы инструкция 1918 жылда жөптөлип жарлалган.

Совет государство өзүп, тыгып келген жолдогы башка-башка өйлөрдө үн берер правонун сурактары ла выборлор өткүретен ээжилер башка-башка болуп турганын темдектеер керек. Ол кижинин күчин јинчи класстарды үн беретен право жок эткениле, выборлор көнү эмес, көп бөлүктөрлү болуп турганыла колбулу. Ого үзеери ишмекчилерден ле крестьяндардан депутаттар тудары тен эмес болгон. Выборлор ачык кол көдүргени ажыра өдүп туратан. Андый ээжилерле выборлор 1936 жылдагы Конституцияны жөптөөрине жетире өдүп турган. 1936 жылдагы Конституция аайынча өткөн выбор-

лор бастыра улус текши ле јажытту үн берер право ажыра
өдүп баштаган.

1936 жылдагы Конституцияга јетире өткөн выборлор не-
нин учун бастыра текши үн берер право јок өдүп турган
дезе, ол өйлөрдө, капитализмнен социализмге көчкөн өйдө,
Октябрь айдагы революция антарган кижинин күчин јиичи
класстардын арткан-калганыла калапту классовой тартыжу
өдүп турган.

Андый да болзо, ол до өйдөги Советский избирательный
право чып ла чын демократический право болгон. Ол право-
ны јажы јеткен улустын айдары јок көп нургуны тузалан-
ган. Үн беретен правозы јок эдилгендер ороондо выборлордо
туружар јашту улустын јүк ле 2—3 проценти болуп туратан.

Көп бөлүктөрлү выборлор кандый болгон? Темдектезе,
кажы бир јурттын ийген делегаттар районго барала, анда
райондогы Советти туткан. Районног областной Советке
депутаттарды, областтан краевой Советке, крайдан Ве-
ховный Советке депутаттар ийип туратан. Выборлорды
анайда өткүрип турганы Советтерге эн талдама улусты
депутат эдип көстөөр арга берип турган.

Тен эмес избирательный правоны тен праволо солыган.
Кажы ла совет кизи выборлордо үн берер тен праволу бол-
ды, артык праволу кизи јок болды. Кажы ла избиратель сок
јангыс үндү, јангыс списокко бичилер, кажы ла избиратель-
ный округ аайынча Советке јангыс депутат тудулар учурлу
болгон.

Баштапкы жылдарда ишмекчилерден депутаттар, кре-
стьяндарга көрө, чик јок көп тудулатан. Ненин учун дезе,
крестьяндар ол өйдө акту бойында јөөжөлү, кезиги кулак-
тар болгон, олоордо көп јокту крестьяндар камаанду болуп
турган.

Ишмекчи класс дезе, озочыл, төзөлгөлү, кайра тартылары
јок, бастыра бойын Совет јанга, социализмге беринген
класс болды. Анайда, выборлордо 25 мунг ишмекчиден бир
депутат, 125 мунг крестьян улустан бир депутат тудулып
турган. Социализм городто ло деремнеде јенген согында
Советтерге депутаттарды ишмекчилер крестьяндардан көп
ийип турары керек јок боло берген.

Капитализмнен социализмге көчкөн өйдө выборлорды
ачык өткүрип турганы советтерге ишкүчиле јаткандардан эн
талдама улусты ийерге, олоорды тыгыдарга, демократияны
элбедерге, ол ок өйдө өштү класстардан улусты Советтерге
өткүрбеске керектү болгон. Выборлор јажытту болзо, өштү-

лер, олардын жалдап алган колтыкчылары бойларынын Совет жанга каршулу амадуларына тузаланардан маат жок. Ого үзеери ол жылдарда ороондо бичик билбес улус көп болды. 1936 жылдагы Конституцияда жажытла үн беретен право закон болуп бичилген.

Советский избирательный система там ла жаранып келди, выборлор төзөмөлдү ле бийик кеминде өдүп турды. Бистин ороондо үн беретен системанын төс ээжилери 1977 жылдагы жаны Конституцияда ла СССР-дин Верховный Советине, союзный республикалардын Верховный Советтерине ле албатынын депутаттарынын жербойындагы Советтерине выборлор керегинде закондордо айдылган.

Жербойындагы Советтерге мынын алдындагы выборлор 1985 жылда 24 февральда өткөн. Онон бери өткөн эки жылдын туркунына совет албатынын жүрүминде жаан социально-экономический ле политический керектер болды. Бистин областта, бастыра ороондо чылап ок, жаан жангыртулар болуп туру, хозяйственный ла культурный иштерде кубулталар башталды.

Бистин областта областной, городской, 9 районный, 3 поселковый ла 75 журт Советтер бар. Олор 3065 депутатту.

Депутаттардын тоозында 69 проценти — ишмекчилер ле колхозчылар, 32 проценти — жашөскүрим, 50 процентке шыдары — үй улус, 55 проценти партийный эмес улус. Депутаттардын тоозында 44 проценти — баштапкы катап тудулган. Депутаттардын, ортодо 14 национальносту улус.

Совет жан турган баштапкы ла жылдардан ала буржуазиянын выборлор өткүрип турган көп ээжилерин туура таштайла, башкарунын төс жериндеги ле жербойындагы органдарына ишкүчиле жаткан калык көстөгөн кандидат тудулатан система төзөгөн.

Бастыра текши избирательный система дегени СССР-де бастыра граждандар тудар ла тудулар праволу болгоны. Чыкканы социальный айалгазы, жөөжөлү ле жөөжө жок болгоны, расазы ла нациязы, мүргүүли, эр эмезе үй кижиге болгоны үредүзи, тили, бу жерде журтаган өйи, иштеп турган ижинин аайы кижинин үн берер правозын жоголтып эмезе астадып болбос. Спосокко бичилген избирательдердин айдары жок көп нургуны үн береринде туружып жат.

Ол ок өйдө буржуазиянын избирательный правозында жүзүн-башка буудактар бар. Олордо жажы, эр бе, үй кижиге, бу жерде канча кире журтап жатканы, жөөжөзинин ле кирелтезинин кеми, үредүзи, расазы ла нациязы аяруга алы-

лат. Темдектезе, ЮАР-да африкан укту улус выборлордо туружар правозы јок. Бу орооннын парламентарине јангыс ла ак чырайлу колонисттер тудулат. Австралияда јербойынын улузын выборлордо туруштырбай јадылар. США-нын штаттарынын закондорында үн берер правоны астадатан 50 темдек бар.

Кезик буржуазный ороондордо башкарунын органдарына тудуларга амадаган кижии акча төлөөр учурлу. Јокту кижиде андый арга јок болоры јарт. Онын учун озор башкаруга тудулбай јат.

Государствонын ла эл-јоннын керектерин башкарарында канча ла кире көп улус туружарын јеткилдеер амадула бир кижии албатынын депутаттарынын эки Совединен көп тудулбас учурлу деп, СССР-дин Конституциясында айдылган.

Је оныла коштой эмди бир избирательный система ла выборлор өткүрип турган ээжилер бежен јылдын туркунына эскирип калганы, јангы айалгага јарабай барганы билдирет. Темдектезе, выборлорго белетенип ле өткүрип турганында көп иш јанду ла деп өдүп туру. Депутатка кандидаттарды көстөөринде, шүүжеринде формализм көп. Кандый улусты көстөйтөни ажындыра темдектелет. Сок јангыс кандидат болордо, избирательдер кемди тударын талдаар аргазы јок.

Депутатка көстөлгөн кандидаттардын көп нургуны выборлорго белетенген өйдө баллотироваться эдерине јоп бергенинен, јуунда куучын айдып, депутаттын ижин ак-чек бүдүрерим деп молјонгонынан башка нени де этпей јат. Эмди бар избирательный иштин једикпестеринин бирүзи — көп депутаттар бойларынын избирательный округтарыла колбу јок болуп турганы. Ненин учун дезе, озор өскө јерде иштеп ле јуртап јадылар. Јаа-јаа келип, избирательдерле туштажып турганынан туза ас.

Избирательный системаны, онын демократический ээжилерин, выборлор өткүретен ишти јарандылары керегинде партиянын XXVII съездинин ле КПСС-тин Төс Комитединин январь айдагы (1987 ј.) Пленумынын Јөптөринде айдылган.

Выборлор өткүретен иште эн каруулу задачалардын бирүзи — депутатка кандидаттарды көстөйтөни. Бистин общество государствонин ла эл-јоннын керектерин башкарарында тоомјылу ла билгир улус турушсын деп күүнзеп јат. Быјылгы выборлорго белетенген өйдө бир избирательный округтан депутатка јангыс эмес, эки үч кандидатты шүүшкен.

РСФСР-дин албаты депутаттарынын јербойындагы Советтерине выборлор керегинде, РСФСР-дин Законына кубулталар эдери керегинде 1987 жылда 26 февральда Указ јөптөгөн, анайда ок «РСФСР-дин јербойындагы Советтерине выборлорды ченемел эдип, көп мандатту избирательный округтар аайынча өткүрери керегинде» јөп јараткан.

Российский Федерацияда бу ченелте албатынын депутаттарынын 76 районный, 47 городской (районго кирген городтордо); 87 поселковый ла 859 јурт Советтерде өтти. Бистин областта андый ченемелле выборлор Майма райондо өткөн.

Көп мандатту избирательный округтарды албатынын депутаттарынын јербойындагы Советтеринин исполкомдоры коштой турган избирательный округтарды бириктиргени ажыра төзөйт. Бастыра округта јангыс Окружной избирательный комиссия төзөлөт.

Андай избирательный округтар сайын кандидаттарды, регион избирательный округтарда чылап ок, эл-јоннын организациялары, ишкүчиле јаткандардын коллективтери, јурттагы улустын текши јуундары, черүде турган улустын јуундары көстөп јат. Кандидаттар бу округ аайынча мандаттардын тоозынан көп көстөлөрин ајаруга алар керек.

Кандидаттар башка-башка организацияларда көстөлгөн учуралда округта выборлор өдөр алдында текши јуун өдүп јат. Ол јуунда туружатан делегаттарды кандидаттарла кожо тудар. Јуунда делегаттар кандидаттарды регистрировать эдерине округтын избирательный комиссиязына берер сурактарды шүүшкейлет. Округ аайынча ончо кандидаттар бир организацияда көстөлгөн учуралда јуунды өткүрбес. Депутатка кандидаттарды регистрировать эделе, избирательный (Үн беретен) бюллетеньге алфавит аайынча бичиир.

Выборлордо үн берип божогон сонгында тудулган депутаттар избирательный округ аайынча мандаттардан көп болуп калгачын, ас тоолу үн алган депутаттар резервте деп чотолор. Олорго андый кере бичик берилер. Кер-мар кажы бир депутат Советтен чыга бергежин, ол тушта мандат резервтеги өскөлөрине көрө, эн көп үн алган депутатка берилер. Резервтеги депутаттар Советтин, онын исполкомынын, бөлүктеринин жүзүн-башка комиссияларынын ижинде туружар, закон аайынча Советтин депутадына берилген праволорды тузаланар аргалу болуп јат.

Депутатка көстөлгөн кандидаттар избирательдерле туштажары база өскөртө төзөлгөн. Азыйда андый туштажулар јанду ла деп, көп учуралда избирательдерге эби јок

өйдө өдүп туратан. Быылгы выборлорго белетенген өйдө туштажулар агитпункттарда, турлуларда, јаланда, механизаторлордын одуларында, фермаларда, улус јуртаган туралардын јанында өдүп турды. Көп улусту текши јуундарда көп туштажулар болгон.

Јуундарда ла тегин туштажуларда избирательдерди соныркаткан ла јилбиркеткен бастыра сурактар аайынча ачык-јарык, бүдүмјилү куучын өдүп турды. Көп нургуны једикпес-тутактар коскорылган, јастыра иш, кезик улустын јаман кылыгы, андый керектер ненин учун болуп турганы, канайда јоголторы, түзедери јанынан куучындашкан.

Депутатка көстөлгөн кандидаттарга газеттерге статьялар бичиир, радио ло телекөрүлте ажыра куучын айдар аргалар јеткилделген.

Туштажуларда бистин улус јангыс ла једикпес-тутактарды, јаман, бастыра ишти айдып турган эмес. Олор оныла коштой ишти, јүрүмди текши јарандыарга акту күүнинен көп јангы шүүлтелер берип јадылар, депутатка наказ-јакару бергилейт.

Избирательдер берген шүүлтелердин, јакылтанын бирүзин де ајару јок арттыарга јарабас. Јакылтаны шиндеп јөптөгөн соңында ол депутаттын ижинин программазы болуп јат.

Избирательдер берген јакылта, шүүлтелер Советтерге, олордын исполкомдорына ла депутаттарына коллективтин: јурттын, городтын, районнын, областын ла крайдын јүрүминин ле өзүминин јаан учурлу задачаларын теренжиде билип алала, јенүлү бүдүрерине јөмөлтө эдер, улустын күй-табын, керексигенин ле кичеенгенин ајаруда тудар арга берер.

Экинчи јанынан алза, избирательдердин шүүлтелери ле јакылталары ишкүчиле јаткандар обществонын, государствонын, керектерин башкаларында эрчимдү турушканын көргүзип јат. Эки јыл мынан озо өткөн выболордо бистин областта јурт, районный, городской ло областной Советтер избирательдерден бир мун јети јүс јакылта алала, көп нургунын бүдүрип салдылар.

Албатынын депутаттарына көп праволор берилген. Олордын ортодо тын једимдүзи — депутат Советтин, онын исполкомынын; кандый бир ведомствонын, башкараачы өскөдө органнын алдына сурак тургузатаны. Јангыс ла былтыргы јылда бистин областта депутаттардан 56 сурак тургузылган. Олордын көп нургуны строительствонын, текши

тузаланаар транспорттын ижи, жолдорды тузаланаарынын, са-
дуны жарандыраарынын, бытовоей жеткилдештин сурактары
аайынча избирательдердин некелтези болгон. Депутаттар
тургускан сурактар аайынча аңылу жөптөр жарадылды, же-
дикпестерди жоголтор иш өткөн.

Жакылталар бүдүп турганы, Советтин ижи керегинде де-
путаттар избирательдеринин алдына улай ла отчет берип
турар учурлу. Депутат бойынын ижи керегинде отчет этпей,
избирательдердин жакылтазын бүдүрбей тургажын, алба-
тынын депутадынын коомой адын чыгарза, законго жара-
бас кылык этсе, оны избирательдер алдырып, депутат болгон
мандадын айрып алар праволу.

Советтердин албатыла колбуларын тыңыдарына, эл-жон-
нын элбек калыгын госуударствонун керектерин башкараар
ишке тартып аларына общественный организациялар, ишкү-
чиле жаткандардын биригүлери жөмөлтө эткилейт. Областьта
■дый 2500 организация 19 мун общественник активисттер-
ди бириктирип турулар. Олор промышленный предприятие-
лердин, стройкалардын, колхозтордын, совхозтордын, бы-
товой жеткилдеер учреждениелердин ижине, городты ла
журттарды жарандыраарына, аракыдашла тартыжарына жө-
мөлтө эдип жадылар.

Райондордо, городто албатынын жаргызын тудар выбор-
лордын аңылу башказы өрө айдылганына түңей. Бистин
областьта 17 албаты-жаргычы ла 1060 албаты заседательдер
тудулды. Жаңыс жаргычылу жаргыда 70 заседатель, эки ле
онон до көп жаргычыларлу болзо, 50 заседатель тудулган.

Областной жаргыны албатынын депутаттарынын область-
тагы Совединин баштапкы сессиязында 7 кижиден тудар.
Эмдиги өйдө жаргылардын алдында социалистический закон-
■анды ла ээжилерди бүдүрерин жеткилдеери жанынан сүреен
жаан задачалар тургузылган.

«Социалистический закондорды ла ээжи-жанды мынан
ары там тыңыдары, совет улустын праволорын ла жылбиле-
рин корыырын жеткилдеери керегинде» КПСС-тин Төс Коми-
тединин жөбинде жаргылардын ижин жарандыраар, олордын
ижинде улусты жастыра жаргылайтан учуралдарды жоголтор
некелте эдилди.

Д. ТАБАЕВ,
областной жаргынын председатели

ЕВРОПАДА ЈААН БУРЫЛТАНЫҢ ӨЙИ

Бүгүңги күнде Европанын жүрүминде болуп турган көп керектердин ортодо эң ле аярулузы — континентте орто ырада учатан ракеталарды жоголторы керегинде КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы М. С. Горбачев эткен шүүлте. Онын учуры неде десе, Совет Союзтын ла США-нын Европада тургузылган андый ракеталарды жоголтотоны керегинде суракты ядерный ла өскө дө жуу-жепселдерди астадары ла жоголторы керегинде өскө сурактардан айрыла, ол керегинде алдынан башка жөптөжү эдетенинде.

Совет Союзтын бу шүүлтези эмди төс аяруда боло бергени јарт. Москва эткен баштаңкай ядерный жуу-жепселдерди астадып жоголтотон уур-күч јолдо баштапкы јаан учурлу арга берип јат.

Андыј да болзо, Күнбадыш Европада аланзыйтаны тынды. НАТО-нын члендери болуп турган ороондордо башкараачы ишчилердин ортодо Европада ядерный жуу-жепселдерди жоголтор шүүлтени јаратпай турган улус ас эмес. Американын Европадагы ядерный жуу-жепселдеринин кезигин арттырар арга бедреп турган улус бар.

Олор баштап орто ырада учатан ракеталарды жоголтып салгажын, Совет Союз оперативно-тактический ракеталары ла артыктаар деп айдып тургандар. Онон Москва андый ракеталарды жоголторго база белен деп айдарда, НАТО-нын төс городторында Варшавский Договордын организациязы тегин жуу-жепселдерле артыктап јат деп кыйгырыжа берген. Је олор бу учуралда Варшавадагы Договордо турушкан ороондор Европада черүлерди ле тегин жуу-жепселдерди астадары керегинде шүүлтени былтыр эткенин билбеечи болгылайт. Ого үзеери калганчы өйдө төс Европада жуу-жепселдерди астадары ла бүдүмјини тыңыдары јанынан «Ярузельскийдин планы» Варшавадан НАТО-нын штабына аткарылган. Бу планда билбес јанынан табару эдетен сүреен чечен адар ла тын ийделү жуу-жепселдерди астадатаны айдылды. Бой-бойына удурлажа турган эки жуучыл биригүнин учурын јангыс ла коруланар амадулу эдетени темдектелди.

Бүгүңги күнде Европада политический айалга мындыј: Күнбадышта Американын ракеталарын арттыратан аргалар

учурлу эки күн — гитлеровский фашизмди јенген күн ле социалистический најылыктын ороондорынын коруланатан карындаштык биригүзи — Варшавадагы Договордын Организациязы төзөлгөн күн коштой туруп јадылар. Европадагы ла бастыра телекейде жүрүмге сүреен тын камаанын јетирген бу эки күндеги керектер бой-бойыла үзүги јок колбулу.

Шак ла гитлеровский фашизмди ле јопон милитаризмди оодо согуп, јенген шылтуунда бир ороондо болгон социализм телекейлик система болуп элбей берген.

Телекейде керектер андый болуп барганы империалист государстволордын башкараачыларына јарабаган. Олор экинчи телекейлик јуунын итогторын катап көрөр јолго туруп алгандар. Олор 1949 јылда апрель айда НАТО деп адалган јуучыл-политический биригү төзөйлө, бойлорынын јуулажар ийдезин јаныртып ла тыңыдып баштадылар. Потсдамдагы јөптөжүни бузала, бу биригүге Күнбадыш Германияны кожуп алдылар. Бу ороондо јендирткени учун очий алаачылар бажын көдүрип баштаган. Социализмнин ороондорын курчай НАТО-нын јуучыл турлулары көптөгөн. Башка-башка јерлерде јаңы јуучыл политический биригүлер төзөлип турды.

Мындый айалгада Совет Союз өскө социалистический ороондорло кожо јууга белетенерин токтодоры, бастыра текши јеткер јок болорын јеткилдеери, Европада амыр-энчүни тыңыдары учун тартыжу баштаган. Ол тартыжудан јаан једим болбоды. Карындаштык ороондор социализмнин революционный једимдерин өмөлөжип корулап алатан бойынын биригүзин төзөөргө келишкен.

1955 јылда 14 майда Польшанын төс городында — Варшавада, Европанын социалистический государстволоры најылык болоры, өмөлөжөри ле бой-бойына болужары керегинде Договорго кол салгандар. Ол документ телекейлик колбулардын историязына Варшавадагы Договор болуп кирди. Бүгүнгү күнде бу Договордын биригүзине НРБ, ВНР, ГДР, ПНР, СРР, СССР, ЧССР кирип јат.

Варшавадагы Договордын Организациязы төзөлгөни социализмнин ороондорынын ортодо колбуларды өскүреринде јаңы ой башталганы болды. Ол керек социализмнин ороондорында јуртаган калыктын јилбилерине ле амадуларына јарады. Бу биригү төзөлгөниле кожо социализмнин најылык ороондоры тыш јанындагы политикада ла коруланарында өмөлөжөтөн быжу аргалар боло берген.

Андый агару амадуларлу жуучыл биригү кижиликтин историясында качан да болбогон. Бойынын жакшынак задачаларыла Варшавадагы Договор озогы ойлордо болгон жуучыл биригүлерден анайда ок капиталистический государстволорды эмди бириктирип турган жуучыл-политический союзтардан аңыланып туру. Империалисттердин биригүлери канайып та адалып турза, озор ончозы оскө ороондорды ла албатыларды жууларына, озорды бийлеп базынарына беле-тенер амадулу болуп јат.

Је Варшавадагы Договордын биригүзи тözөлгöни телекейде айалганы катуландырган эмес, Европада амыр-энчүни тыңыдып турган ийде боло берген. Бүгүн империализм жуу-јепселдерин көптөдип, телекейде јаңы жуу башталар јеткер тыңый берген ойдө, Варшавадагы Договор ажыра жуучыл биригүни бастыра аргаларла тыңытканы социализмнин најылык ороондорынын карындаштык албатыларына јеткер јок болорын јеткилдеер ле бастыра планетада амыр-энчүни корулап алар јаан учурлу арга.

Телекейде политический айалганы јымжадары јанынан јаан тузалу ишти Варшавадагы Договордын Организациязынын башкараачы органы Политический Консультативный комитет (ПКК) өткүрип јат. Онын улай өдүп турган жуундарында Договордо турушкан карындаштык государстволордын јеткер јок болорын тыңыдатан, телекейлик керектерди ле коруланарында өмөлөжөтөн сурактарды шүүжип јадылар.

НАТО-нын жуучыл биригүзи бар бололо, Европада ла бастыра телекейде амыр-энчүге јеткер болуп турган ойдө озор бойынын коруланар Союзын там ла тыңыдары кыйал-та јоктон керек.

■ «Телекейде айалга катуланган, јаңы јаан жуу башталар јеткер тыңыган ойдө Варшавадагы Договордын учуры сүреен јаан. Бу Договор јок болгон болзо, бүгүнгү күнде Европанын ла бастыра телекейдин жүрүми кандый болорын билерге күч эмес» деп, КПСС-тин XXVII съезди темдектеген.

Чындап та, социалистический государстволор албатылардын революционный једимдерин империализмнин каршулу амадуларынан аргадап, корулап аларга болуп, бойларынын арга-чыдалын ла ийде-күчин бириктиреле, өмөлөжө бергени телекейде социализмнин жүрүм-салымына ла амыр-энчүнин кереги јенерине сүреен јаан тузалу болгонын Варшавадагы Договордын Организациязы тözөлгөн кийнинде өткөн одус эки јыл көргүсти. Империализмнин каршулу јолында бис-

тинг коруланар амадулу јуучыл-политический союз удурлажа турбаган болзо, кижиликтин јүрүминде јаан јеткер болор эди.

Варшавадагы Договордо турушкан ороондор бойынын агару амадуларынан кыйа баспай, кижилик быжу амыр-энчү ле ороондор элбеде өмөлөжө берген айалгада јирме биринчи чакка кирерин јеткилдеерге бастыра аргаларды тузаланарыс деп угузып турулар.

Варшавадагы Договордын бириккен черүзи империализмнин каршулу кылыктары керегинде качан да ундыбай, бойынын јуулажар ийде-чыдалын јаантайын тыгыдып туратаны керегинде В. И. Лениннин јакарузыла башкарынып јадылар.

Ол ок өйдө социализмнин ороондорынын тыш јанындагы бастыра политический ижинин амадузы — амыр-энчүни ле албатыларга јеткер јок болорын јеткилдеерине ууланган.

Шак ла социализмнин ороондоры бойынын төс амадузы амыр-энчү болуп јат деп јарлайла, јеткер јок болорынын ла өмөлөжөринин сурактары аайынча Хельсинкиде текши Европанын јуунын өткүрер баштанкай эткендер.

Хельсинкидеги јуунда Европадагы государстволордын, США-нын, ла Канаданын башчы ишчилери јөптөшкөни аайынча ороондор ортодо бүдүмји тыныган, өмөлөжөри элбеген, экинчи телекейлик јуунын кийнинде тургузылган грандар бузулбайтаны јарталган, кер-мар блааш-тартышту керектер боло берзе, олордын аайына амыр-энчү куучындажып чыгары јанжыкты. Анайда башка-башка социальный јүрүмдү ле политический ээжи-јанду государстволор амыр-энчү коштой турар, бойлорынын ортодо јакшы колбуларлу болор ээжилер јол ачыл.

Анайдарда, социализмнин ороондоры эткен баштанкайла Хельсинкиде өткөн текши Европанын јууны амыр-энчүни ле јеткер јок болорын ядерный бомбалар ла ракеталар эмес, улустын керсү сагыжыла ак-чек күүн-табы јеткилдеер аргалузын көргүскен.

Эмди мындый айалганы сананып көрөли. Европада ядерный јуу-јепселди јоголтып салган болзын. Ол тушта јуу башталар ба, јок по? Јок, башталбас деп сананар арга бар. Ненин учун?

Ненин учун дезе, баштапкызында, Күнбадыш Европада јуртаган улусты империалисттер коркыдып турган Совет Союз андагы бир де орооннон јер блаашпай јат, нени де некебейт. Анайдарда, күнчыгыштан јуу келбейтени јарт. Ого

үзеери Совет Союз бойында бар ядерный жуу-јепселди элден озо тузаланбас, ала-көнө кемди де жуулап барбас деп, телекейдин алдына молјонгонын ончо ороондор билер. Онын јеринен ядерный жуу качан да башталбас.

Экинчизинде, Күнбадыш Европадагы ороондор Совет Союзтын јерин база блаашпай јадылар деп сананар керек. Совет Союзка ФРГ-нин канцлери Гельмут Коль, Великобританиянын премьер-министри Маргарэт Тетчер, Франциянын президенти Франсуа Миттеран ла премьер-министри Жак Ширан келип турарда, олардо СССР-ле жуулажар эмес, колбуларды јарандыар амаду болгоны биске база јарт. Бир өйдө көп јылдардын туркунына «соок жуу» болуп турган јерлерле эмди өмөлөжөтөн элбек јолдор өдүп турганын көрөргө сүүнчилү. Бу — јаан учурлу керектер.

Анайдарда, жуулажып аайына чыгатын керектер эмди Европада јок. Государстволордын башкарулары керсү шүүлтүлү политика өткүрип, өөркөжөрине јаан јол бербей, жууны болдыртпаска кичеенгени Европада төртөн јылдан ажыра өйдин туркунына амыр-энчүни јеткилдеди. Је андый да болзо, Күнбадыш Европада экинчи телекейлик жууда јендирткенинин өчин алар амадулу ийделер, анайда ок бойынын политиказын ийде-күчке ядерный жуу-јепселге јөмөнип өткүрер күүндү башкараачылар эмди де ас эмес.

Бүгүнгү күнде Европада атомнын ийдезиле иштеп турган электростанциялар көп. Олардо эки јүс ядерный реактор иштейт. Бистин ороон эткен баштанкай аайынча Европада ядерный жуу-јепселдерди бастыразын јоголтып салала, тегин жуу-јепселле жуулашканы база јаан јеткерлү. Ядерный реакторго снаряд эмезе авиабомба түжеле, от-алыжып јарылза, бастыра телекейге өлүм таркаар. Ненин учун дезе: ядерный реактордон чыккан радиацияны государстволордын грани тудуп болбос. Оны Чернобыльдагы атомный электростанция бертингени көргүскен.

Темдек эдип, Европаны алалы. Бүгүнгү күнде мында эн ле көп ядерный жуу-јепсел жуулган, јүзүн-јүкпүр шылтактардан: техника бертингенинен, компьютер јастырганынан, анда иштеп турган улус сагыжын эндегенинен, террористтердин каршулу кылыктарынан ла өскө дө андый керектерден улам ядерный жуу-јепсел от-алыжар јеткер бар. Онын учун ядерный жуу-јепсел амыр-энчүни јеткилдеп туру дегени чек јастыра шүүлте болуп јат.

Н. И. ТОДОШЕВ

ЈАНҢЫ НЕКЕЛТЕЛЕРДИҢ КЕМИНЕ

Эл-јон, бастыра улус јангы туп шүүлтелер этпегенче јангыртулар, јаан кубулталар эдип болбос. Јүрүмде болуп турган јангы керектердин учурын, совет общественоньг эмдиги өйинин аңылу башказын билип, тереңжиде јартап алза — иш јенүүлү бүдер.

Бу јуукта ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзинин системазын јангырта төзөөр иштин төс ууламјыларынын КПСС-тин Төс Комитеди тургускан проеги јарлалды. Анда коммунисттердин ле бастыра ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзинин системазын партиянын XXVII съездинин јангыртулар эдетен программазы аайынча төзөөри айдылган.

Бистин областьтын коммунисттери, ишкүчиле јаткандары КПСС-тин Төс Комитединин проегин партийный, комсомольский, профсоюзный јуундарда, марксистско-ленинский үредүнин системазында, марксизм-ленинизмнин университетинде, экономический үредүнин школдорында, методический советтердин јуундарында шүүген.

Политический ле экономический үредүни јангырта төзөөри аайынча КПСС-тин Төс Комитединин проегин идеологический, партийный, хозяйственный актив, үренип турган ончо улус јаратты. Үредүни јангырта төзөөри јанынан јаан куучын областьтын ла райондордын башкараачы органдарында болды.

Јуундарда политический ле экономический үредүни төзөөри ле башкарачы, чыңдыйын јарандырачы, кемин бийиктедери, материально-технический аргазын тыңыдары учун партийный комитеттер, омордын бөлүктери, хозяйственный ла профсоюзный органдары каруулу болорын тыңыдары керегинде проекте айдылганы јарадылды. Үредүни социально-экономический өзүмди түргендедер, јангыртулар ла кубулталар эдер задачаларла үзүк јок колбулу эдер деп айдылганы јаан учурлу болуп јат.

Пропагандисттерле иштеерин, оморды үредип белетеерин јангырта төзөп, јаан кубулталар эдерин јараткан.

Үредүни јангырта төзөөр иштин амадузы — оны чоком

эдиp алатаны. Уренип турган улус лектордын ла пропаган-
дисттин айдып турганын жангыс ла лаптап угуп отурар эмес,
олор теманын кажы ла сурагын шүүжип јартаарында кожо
туружары керектү.

Школдорды производственный коллективтин баштамы
звенозында — бригадада, фермада ла участокто тззгони
јакшы болор.

1986—87 үредүлү јылда областта ишмекчилер, колхоз-
чылар, промышленностьын, строительствонын, транспорт-
тын, јурт хозяйствонын специалисттери «Производственны
тынгыдар», «Экономиканы тыныда оскүрер» курсты үренген.
Бастыразы 844 школ тззлди, олоpдо 22 мун кижи үренди.
Ого үзеери ченелте эдиp тззлгөн комплексный 31 шкодо
профессиязы аайынча таскадузын бийиктедериле колбулу
политико-экономический сурактарды үренген.

Комплексный школдор ажыра тззлгөн политический ле
экономический үредү јаан тузалу болуптыр. Школдордо үре-
дү чоком ууламјылу ла јилбилү одүп јат.

Көксуу-Оозы райондо Петр Суховтын адыла адалган сов-
хозто (пропагандист нок. Сейланкин К. Н.), Ондой райондо
Кенидеги совхозто (пропагандист нок. Пушкина В. А.), Чой
райондо Ыныргыдагы совхозто (пропагандист нок. Майду-
рова Г. Н.) тззлгөн комплексный школдордо үредү үзүл-
бейт, улус үредүге тын јилбиркей берди. Одүп турган үре-
дүде өзүмди түргендедер, ишти тынгыдар сурактарды үренип,
билип алганыла коштой, хозрасчетты, бригаданын подрядын
таркадарында бойлары эрчимдү туружа бердилер.

Политический ле экономический үредүни ишмекчилер-
дин, служащийлердин профессиязы аайынча үредүле кол-
боштырар ченемелди онон ары элбеде откүрери керектү деп,
пропагандисттер ле үренеечи улус шүүп турулар.

Политический ле экономический үредү промышленность-
то, строительстводо ло јурт хозяйстводо коллективтин под-
рядыла иштеерине, ишти текши тынгыдарына камаан јети-
рип турганы керегинде суракты партиянын горкомынын ла
райкомдорынын бюрозында улай ла шүүжип јадылар. Тем-
дектезе, 1987 јылда КПСС-тин Маймадагы, Шебалиндеги,
Ондойдогы, Кош-Агаштагы райкомдоры кезик партийный
организацияларда политический ле экономический үредү
бригаданын подрядын ла хозрасчетты таркадарына кандый
камаанын јетирип турганын шиндеп көрөлө, бюронын јуу-
нында шүүшкен.

Шебалин райондо Чаргыдагы ченелте откүрер хозяйст-

водо ло Кан-Оозы райондо Жабагандагы совхозто политический ле экономический үредүний системазында үренип турган улустын общественно-политический практиказына, хозрасчетты ла бригаданын подрядын таркадып турганына учурлалган плакаттар белетелди.

Көксуу-Оозы, Ондой, Шебалин, Кан-Оозы, Турачак райондордо партийно-хозяйственный активтин школдорынын ижинде эрчим тыгыды. Олордо кажы ла экинчи үредү кандый бир хозяйстводо өдүп жат. Анда мал өскүреринде, жалан ижинде жаңы технологияны, иште бар жаңы эп-сүмени, ченемелди үренип турулар.

Партиянын горкомдорунда ла райкомдорунда партактивтин школдоры керектү. Проекттин экинчи бөлүгинде андый школдорды канайда тзөйтөни, олордын ижинин ууламызын жартаганы, үренетен программазында жаан сурактарды айдып салганы жакшы болор. Ол школдордо организациялардын ла учреждениелердин, предприятиелердин ле хозяйстволордын башкараачы ишчилери, партийный организациялардын качылары үренер.

Јиит коммунисттердин школдорынын ижин шиндеп көрөрдө, журттар ыраак болуп турганынан улам, олорды райондогы школго јууп алары күч болгоны јарталды. Онын учун олор баштамы партийный организацияларда эки јылдын туркунына партиянын Программасын ла Уставын үренерге јараар. Үренип турган улус партиянын башкараачы документтерин канайда билип алганын партийный ишчилер, методический Советтин члендери куучындаганы ажыра шиндеерге јараар.

Политический үредүний системазында КПСС-тин историзын ороснын социально-экономический өзүминин бүгүнги задачаларыла колбулу эдип үренерин катап баштаары керектү деп, бис шүүп турус. Қалганчы јылдарда марксизм-ленинизмнин бөлүктерин — философияны, политэкономияны, КПСС-тин историзын үренип турган улустын тоозы бистин областьта 3,5 катап астаган, ол жаан једикпес деп айдарга јараар.

Јашөскүримнин политический үредүзин јиит улус марксизм-ленинизмнин үредүзин эмдиги өйдөги айалгала колбоштырып билер эдип тзөбөр керек.

Комсомолдордын политүредүзинин кебер-бүдүмин — марксизм-ленинизмнин тзөлгөлөринин, общественно-политический билгирлердин школдорын, јиит специалисттерге теоретический семинарларды ол бойынча арттырар. Үредүни

коллективте, комсомолдордын ла јашöскүримнин бригада-ларында, комсомолдордын группаларында тöзöргö јараар. Комсомолдордын школдорында ВЛКСМ-нин историязын, телекейде јашöскүримнин тартыжузын тереңжиде үренер керек.

Политический ле экономический үредүнин системазында школдор, семинарлар ла öскöзи де јаан једимдү иштеери учы-бажында јангыс ла пропагандисттен камаанду болотоны јарт. Олор билгир, керсү сагышту, улусла иштеп билеринен үредүнин кеми камаанду, эмдиги öйдö марксизм-ленинизм-нин теориязын үренерин производство ло бистин жүрүмисте јангыртулар эдериле колбоштырып билер улус керек. Кечеги күнде кажы ла бичикчи кижии пропагандисттин ижине чыдажар деп шүөп туратан болзобус, бүгүн ол ас. Эмди пропагандисттин ижин, марксизм-ленинизмнин качан да öлбös теориязын акту күүниле албаты-калыкка таркадарга, бүгүн тура берген задачаларды бүдүрериле колбоштырарга амадаган улус керек.

Пропагандисттерди марксизм-ленинизмнин университеттери ажыра үредип белетеери керегинде проектте айдылганы база јарамыкту. Је оныла коштой пропагандисттерди талдаар, үредип белетеер керекте партийный комитеттер башка-рар учурлу. Ол керегинде проекттин төртинчи бөлүгинде айдып саларга јараар.

Партийный организация администрацияла кожо пропагандист кижиге бойынын билгирин тыныдарына бош күн эмезе отпусказына күндер кожуп берери керектү. Ол керегинде проектке бичип саларга јараар деп, пропагандисттер шүөп турулар. Предприятиенин, организациянын, хозяйство-нын акчазыла пропагандисттерди моральный ла материаль-ный јилбиркедер öй јеткен деп шүөп турус.

Политүредүнин Туразында öдүп турган семинарларда пропагандисттерди темиктирер үредүлер болуп јат. Олордын тузазы јаан. Јангыртулар эдер амадула пропагандисттерле иштееринде öскö дö јангы аргалар табып тузаланар керек.

Проекттин үчинчи бөлүгинде производство аайынча комплексный школдор тöзöөри керегинде сурак бойынын öйинде тургузылган. Ол школдордо кыйалта јоктон «экономический билгирлердин тöзөгöзин» үренер керек деп шүөп турус.

Пропагандисттердин ле үренеечи улустын шүөлтезиле болзо, проекттин алтынчы бөлүгинде политический ле экономический үредүни партийный башкалары керегинде эмеш элбеде айдар керек. Анда ол идейно-таскамал ла тöзöмөл-

партийный иш үзүк жок колбулу болотону керегинде сурак-
ты анылап тургузар. Бистин ижисте идейно-теоретический
төзөгө жокко төзөмөл-партийный иш көндүкпес, анайда ок
төзөмөл-партийный ишле жеткилделбеген идеологический иш-
те жаан жедимдер болбос.

Бойынын идейно-теоретический кемин бийиктедетени
учун коммунисттер каруулу болотонун база бийиктедер
керек. Марксизм-ленинизмнин классиктеринин иштерин, пар-
тиянын документтерин үренери — коммунисттин кыйа бас-
пастан эдетен кереги.

Партиянын Уставында айдылган бу некелтени коммунист-
тердин көп нургуны бүдүрүп жадылар. Же бүдүрбей турган
коммунисттердин тоозы база ас эмес. Партиянын горкомы
ла райкомдоры оны аяруга алып, политический ле экономи-
ческий үредүни жагырта төзөөрине, үредүнин кемин бийик-
тедерине, пропагандисттерле иштеерине некелтени тыгыда-
ры керектү. Олор баштамы партийный организацияларга
ишкүчиле жаткандардын коллективтерине эн ле жуук турган
бололо, бастыра ишке чокым ууламжы берер учурлу.

Башкарап иште политический эп-сүмени үренип, билип
алары жагыс ла партийный ишчилерге эмес, же анайда ок
башкараачы хозяйственный ишчилерге кыйалта жоктон
керектү.

Коммунисттердин, бастыра ишкүчиле жаткандардын по-
литический ле экономический үредүзин марксизм-ленинизм-
нин үредүзи аайынча социально-экономический өзүмди түр-
гендедер ишле көнү колбулу эдип жагырта төзөөри — пар-
тийный организациялардын алдында бүгүнгү күнде турган
төс задача.

Я. ПУСТОГАЧЕВ.

КПСС-тин обкомында политический үредүнин
туразынын заведующий

ЈАНҒЫРТУЛАРДЫН ЖОЛЫЛА

Бухарест эрте ойгонот. Күннинг чогы танла кожо јаан стройкаларда башенный крандардын тенгери өрө, Африкадагы жираф куштын узун мойны чылап, көдүрилген стрелаларын жаркындалып жарытканыла кожо иштенер күн башталып жат. Озодон бери жабыс тураларлу, ары-бери мыйрындаган чичке оромдорлу јака јеринде эмди Социализмнинг јенүзинин бульвары јазалат, республиканын Өргөөзинин сомы көрүнөт. Строительство өткөнчө. Мында республиканын башкарузы иштейтен јангы төс јер болор.

Румыниянын төс города јаан байрамга бодолду кееркедйип јаранган. Бу јуукта, май айдың калганчы күндеринде, онын улузы КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызын Михаил Сергеевич Горбачевты сүреен јылу уткыган. Румыниянын Коммунистический партиянын Генеральный качызы, СРР-дин президенти нөкөр Николас Чаушеску кычырганыла Бухарестке нөк. Горбачев М. С. најылык јорыкла барып жүрген.

Совет Союзтан барган бийик айылчыны бастыра ороон уткыган. Ыраактагы райондордон, городтордон ло јурттардан аңылу делегациялар келип, КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызыла туштажып куучындашкан.

Нөкөр Горбачев М. С. Бухарестте оромдордо ло площадьтарда улусла туштажып куучындашкан, предприетиелерде, стройкаларда, научный учреждениелерде, магазиндерде, керек дезе, городтын базарында болды. Ончо јерлерде ачык-јарык куучын, туштажулар, сурактар, каткы болуп турган.

Туштажулардын кийнинде ТАСС-тын корреспонденти стройплощадкалардын бирүзинде ороондо ады-јолы элбеде јарлу, социалистический иштин мергендүчизи Василе Котоланла туштажып куучындашты. В. Котолан городто тоом-јызы јаан кижии: онын башкарган бригадазы јирме беш жылдын туркунына 150 мун квартираны бүдүрип табыштырды.

— Бистин ороондорыстын башчылары тушташканы, јаан учурлу керектерди шүүжип јөптөшкөни бисти, ишмекчи улусты, сүүндирип јат — деп, озочыл ишмекчи куучындады. — Бистудуп бүдүрип турган туралар јүстер јыл турар, олордо бистин балдарыстын балдары амыр-энчү ле ырысту јуртап јат-

сын деп, совет ле румын улус бүгүн сананып иштеп јат. Эки орооннын башкараачы ишчилери, туштажып куучындашканы ядерный јуу-чак башталар јеткерди јоголторына јөмөлтө эдер. Ого бис иженип јадыс.

Ядерный јуу-јепселдерди бу өдүп јаткан јүсјылдыктын учына јетире јоголторы керегинде Совет Союз эткен шүүлтелерди Румыния, социализмнин өскө најылык ороондоры чылап ок, јарадып ла јөмөп туру. Ол ок өйдө Балкандарды ядерный јуу-јепсел јок зона эдип јарлаары керегинде Румыния эткен шүүлтени Совет Союз јарадып јөмөгөн. Амыр-энчү ле јеткер јок болоры учун тартыжуда бистин ороондор-дын албатылары мынан да ары јаба болорында аланзу јок деп, озочыл ишмекчи куучындады.

Бухарестте јуртаган ветеран-коммунист, партияга одузынчы јылдарда подпольеде иштеген өйдө кирген Николас Морару айтты:

— Михаил Сергеевич Горбачев Бухарестке келип јүргөчү, алдынан бери јанжыккан најылыкты там тыгыдарына, эки ороон өмөлөжөрин элбедерине ле теренжидерине сүреен јаан учурлу болор.

СССР-де башталган јаан кубулталарды бистин партия јарадала, бойында база јаныртулар эдип баштады. Социализмнин карындаштык ороондоры, олордын коммунистический партиялары бирлик амадуларлу. Кажы ла албаты социализмди төзөп бүдүреринде бойынын ченемелин јууп јат. Онын учун база өскө најылык ороондо табылган јангы эпсүмени, јангы ченемелди бойына алып тузаланарга кичеенет. Анайда бой-бойынан ченемел алыжып, өмөлөжип турганы јангы јаан једимдер болорын, социализм ичкери көндүгерин јеткилдейт.

Румыниянын ишкүчиле јаткандары өткөн јылда јаан једимдерге једип алдылар. А јыл дезе, сүреен кату болгон. Күйгек күндер турарда, суулар соолгон. Электростанциялар јарым ийдезиле иштеген. Нефть казып алганы кезем астаган. Је андый да болзо, ишмекчи класстын ла ишкүчиле јаткан крестьянствонын эрчимдү ижиле, Совет Союзтын ла социализмнин өскө дө најылык ороондорынын болужыла промышленностьтын продукциязы ла национальный кирелте 7 процентке өсти. Јурт хозяйстводо орооннын бастыра јүрүминде качан да болбогон түжүм өскүрип јуунаткан. Сугарылган јерлер 30 процентке элбеген.

Румыниянын коммунисттери экономиканы башкарып, јангырта төзөйлө, социалистический предприятиелердин ас-

тамын бийиктедерге ишмекчилер бойы башкарынып иштее-рин тыңыдарга, демократияны элбедерге кичеенип турулар. Ишкүчиле жаткандардын коллективтери тургузып алган эки жылдын программаларында дисциплинаны тыңыдары, иштин чындыйын жарандыраары, чеберленип кымакайлаары тем-дектелди.

Румыниянын албаты-хозяйствозы бүгүңги күнде элек-троэнергия једишпей барганынан улам јаан уур-күчтерге учурады. Ол једикпести јоголторго јаңы электростанциялар тудулат. Нефть ле таш көмүр казып аларын көптөдөр про-грамма бар. Болгарияла ортоктожып, Дунай сууда эки ГЭС тударына белетенип турулар.

Орооннын мынан арыгы социально-экономический өзүми социализмнин најылык ороондорыла өмөлөжөрин там элбе-дерин керексиди. Кажы бир өйдө боло берген уур-күчти ја-ныс ла социализмнин ороондорынын болужыла өдүп чыга-ры — јанжыккан керек. Темдектезе, 1986 јылда экономикада айалга күч боло берерде, Совет Союз Румынияга нефть бе-рерин үч катап, электроэнергия берерин 30 процентке көп-төттү. Ороондо кайылтып турган темир руданын бежен про-центи Совет Союзтан барып јат. Румыния СССР-дин элек-тростанциянын, шахталардын јазалдарын, јол јазаар маши-наларды, темир кезер станокторды, электрон техниканы, чо-тойтон машиналарды, приборлорды көп алып јат.

Совет Союз Румыниянын көп товарлар алат. Қалганчы јирме беш јылдын туркунына СССР-дин нефтяниктери Ру-мынияда эдилген јазалдарла иштегилейт. Совет Союзтын болужыла Румынияда тудулган 140 предприятие бүгүн продукция берип туру. Ол предприятиелер орооннын эконо-микасын өскүреринде баштаачы учурлу. Олор ороон синтети-ческий каучукты, болот прокатты, ферросплавтарды ла кокс-ты, целлюлозаны ла соданы, химиянын продукциясын керек-сигенин јеткилдейт. Ол ок предприятиелерде Совет Союз јаар аткаратан продукция: каустический ле кальцинирован-ный сода, кара темирлердин прокады, нефть ағызатан тру-балар, нефтехимиянын продукциязы эдилет.

Румыния СССР-дин јеринде јаңы промышленный пред-приятиелер тударында, эскизин јангыртып кенгидеринде ту-ружала, олордо эдилген көп продукцияны бойына алып јат. СССР-дин ле Румыниянын социалистический Республика-зынын ортодо экономикада колбулар там ла јаранып тур-ганын эки орооннын ортодо саду калганчы эки јылдын тур-кунына бүдүн-јарым катап өскөнн керелейт.

Румыния Кривой Рогто горно-обогатительный комбинаты тударында, Совет Союза Күнбадыш жаар Добруджуны ажыра газопровод өткүреринде турушканы, производственный ла научно-технический кооперацияда турушканы — эки ороон өмөлөжөринде ле колбуларды жарандыраарында жаңы эп-аргалар табып, тузаланарга кичеенип тургандарын керелеп туру.

Ол керектерге былтыргы жылда СССР ле Румыния экономиканы өскүреринде наукада ла техникада 2000-чы жылга жетире өмөлөжөринин программазына кол салганы жаан учурлу.

Бистин ороондорыстын ортодо колбуларда — экономикада өмөлөжип, садыжып турганы көп лө жүзүн-башка колбулардын жүк ле бир бөлүгү болуп жат. Ого науканын ла культуранын ишчилери, идеологический фронтто турушкан улус, спортсмендер өмөлөшкөни, городтордын, уездтердин, областьтардын, министерстволордын ортодо колбулар кожолала, байгызып туру.

Совет Союз ла социалистический Румыния телекейлик керектерде жаан једимдерлү өмөлөжип турулар, оlorдын башкарулары алдынан бойы, анайда ок Варшавадагы, Договордын Организациялары ажыра јөптөжөлө, амыр-энчү баштангай, жаан учурлу шүүлтелер эдип турулар.

Бастыра бу алтамдар, СССР ле Румыния бастыра керектерде өмөлөжип, кожо иштеп тургандары Совет Союзтын Коммунистический партиязынын ла Румыниянын Компартиязынын, совет ле румын албатылардын ортодо там ла тынып турган најылык колбуларга јөмөнип жат.

Кечеги күнде садып алаачы, а бүгүн — бойы садаачы.

Кубанын Пинер-дель-Рио провинциязында электрон элементтер эдетен завод бар.

— Предприятиенин строительствозы, жаңы јазалдар, машиналар ла станоктор кондырар иш өткөнчө — деп, технический директоры Эмлио Дубе Эррара куучындайт. — Мында жаан учурлузы неде дезе, бистин ороон социализмнин карындаштык государстволорынын болужыла электрон продукцияны садып алаачы болгонынан эдип чыгараачы, керек дезе, транзистор-радиоприемниктерди, жарым проводниктерди, өскөлөрин де өскө ороондорго садаачы боло бергенинде. Быылгы жылдан ала бистин ороон электрон продукцияны, компьютерлорды жаңыс ла Болгария ла ГДР жаар аткарып

турган эмес, је анайда ок Венгрия, Польша, Румыния, Чехословакия јаар аткарып баштаган. Ол — СЭВ-тин члендери ороондор Кубада электрон промышленностьты тыгыдарына болужып турганынын једими болуп јат.

Кубага өмөлөжип болужатаны карындаштык госуударстволордын «электрон программазында» анылу јерде туруп јат. Ол болушты «Ряд» деп адалган бирлик системанын компьютерлорын јенил баала береле, кондырып иштедерине јөмөлтө эткени ажыра берилип јат. Најыларынын болужыла Кубада электрон промышленностьто иштейтен ле электрон эдимдерди ле јазалдарды иштедип тузаланатан национальный специалисттер белетелди. Бастыра бу болушты СЭВ-тин члендери ороондор бой-бойына болужатан Комплексный программа аайынча берип јат. Ого Куба 1972 јылда кожулган.

Калганчы беш јылдын туркунына Совет Союзтан, ГДР-дан, Венгриядан, Чехословакиянан ла Болгариянан Куба јаар јүстөң ажыра электронно-чотойтон машиналар, анайда ок јүске шыдар ЕС ле СМ серияларга кирип турган периферийный системалар аткарылды. Тропиктерде иштеер аргалузын көргүскен бастыра бу сериялар ла системалар Кубанын тогус провинциязында тургузылала, эмди иштеп турулар. Олордын кажызында ла — Совет Союзта, Болгарияда, Венгрияда эдилген ЭВМ, ГДР-дин кепке базар јазалдары бирлик система болуп биригеле, иштей бердилер.

Европадагы СЭВ-тин члендери ороондордын болужыла Куба Республикада оок ЭВМ, јүзүн-башка компьютерлор, өскө дө электрон техника эдип чыгарары јылына 18 процентке көптөп туру. Калганчы беш јылдын туркунына Кубада 154 миллион песонын электрон продукциязы эдилди.

Электрон товарларды эдип чыгарары ла албаты-хозяйствонын башка-башка бөлүктеринде тузаланып турганы аайынча Куба республика бүгүңги күнде Латин Америкада баштаачы јерге чыкты.

Кубада электронный производствоны төзөөрине, республиканын экономиказын электрониканын јангы једимдериле јепсеерине көп чыгым болгоны јарт. Андый чыгымга Кубанын башкарузы, СЭВ-тин члендери ороондор биле-тура бардылар. Ненин учун дезе электроника јок болгоны, карындаштык ороондор болушпаганы јайымнын ортолыгына оноң баалу болор: империализмнин ачап монополияларына јидирер, оноң камаанду болуп артар јеткер болор эди. Эмди республиканын специалисттери бир өйдө капиталистический

государстволордон садып алган ЭВМ-дерди ремонттоп жазаарына керектү узелдерди ле запчастытарды СЭВ-тин ороондорынан садып алгылайт. Анайда эткени быжу, түрген ле баазы жеңил.

Пинар-дель-Рио заводты Совет Союзтын ле ГДР-дин болужыла тудып жадылар. Удабай экинчи очереди бүтсе, завод, интегральный системаларды эдип баштаар. Андый системалар компьютерлордын дисплейин эдерге керектү. Бу продукция СЭВ-тин члендери болгон ончо ороондорго аткарылар. Комплексный программанын ағылузы андый. Карындаштык государстволор өмөлөжип, кажы бир ороондо туткан предприятиенин продукциязы комплексный программада турушкан ончо ороондорго аткарылып јат. Темдектезе, бистин Тольятти городто эдип чыгарып турган жеңил јорыкту автомобильдерге керектү эдимдерди Чехословакиянын, Болгариянын, ГДР-дин заводторында эдип јат.

Совет Союз јайымнын ортолыгыла өмөлөжип келген јерге ме беш јылдын туркунына Кубада беженнен ажыра предприятие тударына болушкан. Јаңыс ла былтыргы јылда бистин орооннын болужыла тудулган сахарный завод, нефтьтен јүзүн-башка продукция эдер предприятие иштеп баштады, 235 километр электроэнергия өткүрилди. Өскө дө предприятиелер продукция берип баштаган.

Орооннын Гавананы ээчиде экинчи јаан городында — Сантьяго-де-Куба городто Кариб талайдын јарадында Совет Союзтын болужыла тудулган нефтехимиянын заводы, ТЭЦ, автомобильдер ремонттойтон завод иштеп турулар.

Сантьяго-де-Кубадан талайдын јаказына түндүк јаар ууланып барза, Ольгин провинциянын төс города учураар. Мында сахарный тростник (сахарлу комыргай) јуунадар комбайн эдер Октябрьский революциянын алтанынчы јылдагынын адыла адалган завод туруп јат.

Бу завод эдип чыгарган беш мунг комбайн сахарный тростникти колло кезип јуунадып турган 180 мунг кижини бу сүреен күч ле чылаазынду иштеп јайымдады. Сахарный тростникти јуунадарында иштердин 75 процентин механизировать эткен.

Социализмнин најылык ороондоры өмөлөжип турганы андый. Кажы ла күн өмөлөжип тургандар јаңы эп-сүме, јаңы технология тузаланып, јаңы јаан једимдерге једип алып турулар.

Н. КУЛОВ.

5 акча